

УДК 336.77

М.І. Виклюк, А.В. Лесів, Я.Я. Янкович

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО СПОЖИВЧОГО КРЕДИТУВАННЯ

Розглянуто дефініцію «споживчий кредит» та запропоновано узагальнення поняття «банківський споживчий кредит». Виявлено передумови зменшення обсягів споживчого кредитування, такі як фінансові кризи 2009 та 2014 років, девальвація гривні тощо. Роз'яснено зміни обсягів кредитування відносно до економічних умов. Виявлено тенденції кредитування у валютному розрізі. Наведено загальну характеристику Закону України «Про споживче кредитування». Узагальнено причини зменшення обсягів споживчого кредитування. Запропоновано активізувати споживче кредитування шляхом: удосконалення вітчизняного законодавства в частині забезпечення прав кредиторів; здешевлення споживчих кредитів через прив'язку відсоткової ставки до категорії ризику; створення нових кредитних продуктів, що будуть більш доступними для позичальників.

The definition of «consumer credit» is considered and a general idea of the concept «bank consumer credit» is offered. The preconditions for reducing the volume of consumer lending are revealed. Explained changes in lending volumes relative to economic conditions. The tendencies of lending in the currency section are revealed. The general description of the Law of Ukraine in particular, it has been established that the Law protects the rights and interests of the participants in the credit process. It is proposed to intensify consumer lending by: improving the Law on Consumer Lending in terms of providing creditors' rights; cheaper consumer loans by binding the interest rate to the risk category; creating new credit products that will be more affordable for borrowers.

Ключові слова: споживчий кредит, банківський споживчий кредит, валюта кредиту, кредитна ставка, умови кредитування.

Key words: consumer credit, bank consumer credit, loan currency, lending rate, lending conditions.

Актуальність. Сучасні економічні умови в Україні викликали динамічні зміни у діяльності комерційних банків, зокрема, у кредитуванні. Напружена політична ситуація у країні, економічна криза, нестабільні показники економічного розвитку призвели до зниження темпів банківського кредитування та зміни вимог до позичальників. Тому, доцільно дослідити результат впливу факторів на ринок споживчого кредитування, виявити перешкоди та шляхи його активізації.

Питання споживчого кредитування в Україні в сучасних умовах досліджували, зокрема, такі науковці: О.В. Антонюк [1], Н.В. Ткаченко та В.В. Виговська [2], О.Д. Вовчак [3] та інші. Проте, відповідно до динамічності розвитку економіки, питання потребує деталізації та дослідження в сучасному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Поняття споживчого кредиту трактується в економічній науковій думці по-різному, проте об'єднує всі дефініції ціль кредитування – «на споживчі потреби»: це грошові кошти, що надаються споживачу (позичальникові) на придбання товарів (робіт, послуг) для задоволення потреб, не пов'язаних з

підприємницькою, незалежною професійною діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника [4]; це кредит, який надається фізичним особам на придбання споживчих товарів та послуг і який погашається поступово. Споживчий кредит характеризує відносини, що виникають з приводу фінансування потреб кінцевого споживання [5]; це надання державою, підприємствами, кредитними інститутами і окремими громадянами позичкової вартості (у грошовій, товарній і натуральній формі) населенню для використання її на споживчі потреби на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотка [6].

На основі вище наведеного, банківський споживчий кредит – це кредит комерційного банку, який відповідає принципам кредитування і надається домогосподарству на споживчі цілі, що не пов'язані з будь-якою професійною діяльністю.

Сучасне споживче кредитування дуже поширене та доступне у всіх сферах життя: кредитування техніки, меблів, посуду, готівкове кредитування на поточні потреби, тощо. Втім воно характеризується складним процесом трансакцій. «Особливістю кредитної трансакції є те, що інститут-кредитор передає інституту-позичальникові право власності на позичену вартість не в повному обсязі, а лише право користування. Права володіння і розпорядження залишаються у власника-кредитора. Крім того, поворотний перехід прав на позичену вартість від позичальника до кредитора, а також виплата позичкового відсотка відбуваються не відразу, а через певний термін» [8, с.34].

За останні роки темпи, обсяги та умови споживчого кредитування в Україні стрімко змінилися. Сучасний стан банківського споживчого кредитування передумовлений впливом банківських криз 2009 та 2014 років. Відтак, до 2009 р. споживче кредитування стрімко розвивалось – кредити видавались на доступних умовах та за низькими відсотками. Під впливом світової економічної кризи обсяги споживчого кредитування значно знизились, а через девальвацію гривні зросли обсяги проблемних кредитів. З 2009 р. банки змінили підходи до кредитування, зокрема, більше уваги приділяється оцінці кредитоспроможності позичальника. Таким чином обсяги споживчих кредитів до 2014 р. стабілізуються. Повторна девальвація гривні у 2014р. призвела до практичного припинення кредитування (рис.1).

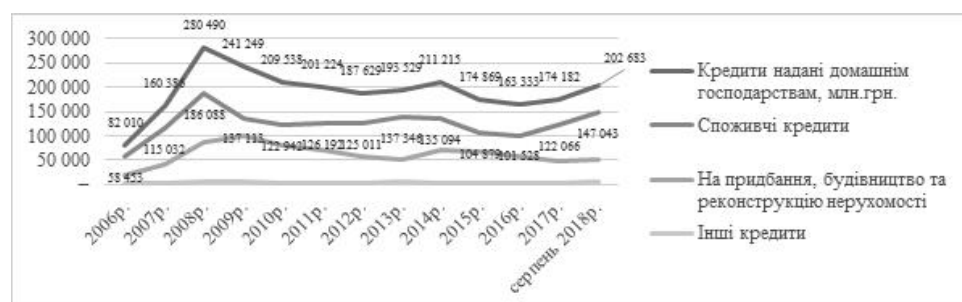

Рис.1. Банківські кредити надані домашнім господарствам за 2006-2018 рр., млн.грн. [7]

Сьогодні обсяги споживчого кредитування набувають тенденцій до збільшення: за 9 місяців 2018р. комерційними банками було надано кредитів на 24977млн.грн. більше ніж за підсумками 2017р. (рис.1).

В розрізі валюти кредитування, за останні роки відбулись незначні зміни: до 2010р. споживчі кредити переважно надавались у доларах США; починаючи з 2011 р. – обсяги гривневих споживчих кредитів значно більші від кредитів у інших валютах (табл.1).

Таблиця 1

Споживче кредитування в розрізі валют за 2006-2018рр., млн.грн. [7]

Роки	Всього споживчих кредитів	Гривня	Долар США	Євро	Російський рубль	Інші валюти
2006	58 453	26 093	30 448	1 276	0	635
2007	115 032	49 083	62 361	2 130	0	1 458
2008	186 088	66 693	113773	3 708	0	1 915
2009	137 113	52 190	80 906	2 549	0	1 468
2010	122 942	52 478	67 033	1 873	0	1 557
2011	126 192	71 091	52 602	1 573	2	924
2012	125 011	85 384	37 751	1 181	2	694
2013	137 346	108 224	27 657	939	1	525
2014	135 094	95 763	37 357	1 168	1	807
2015	104 879	66 662	36 268	1 140	0	809
2016	101 528	64 859	34 901	1 034	0	734
2017	122 066	93 436	26 965	901	0	765
серпень 2018р.	147 043	116 157	29 103	865	0	918

У 2017р. комерційними банками було видано 76% гривневих споживчих кредитів, 22% – кредитів у доларах США, 1% – кредитів у євро, 0% – кредитів у російських рублях та 1% – кредитів у інших валютах (рис.2). Такі тенденції зумовлені низьким та нестабільним курсом гривні відносно долара США та євро.

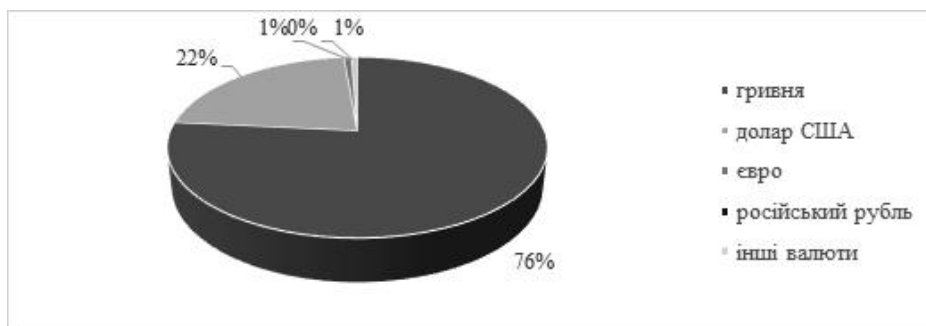

Рис. 2. Структура споживчих кредитів за видами валют у 2017р. [7]

Доцільно зазначити, що за останні роки значно змінились умови споживчого кредитування. Це зумовлено, зокрема тим, що ввійшов в дію ЗУ Про споживче кредитування, який був прийнятий 15.11.2016р. [4]. Даний Закон конкретизував кредитні відносини в сфері споживчого кредитування, оскільки раніше учасники кредитних відносин керувались, в основному, ЗУ Про захист прав споживачів.

Основна перевага Закону України «Про споживче кредитування» — це конкретизація проблемних питань, з метою захисту прав як кредитора так і позичальника. Зокрема, ЗУ «Про споживче кредитування» передбачає відкрито показувати вартість кредиту, тобто банк не може приховувати додаткові платежі, страховки, послуги пов'язані з отриманням кредиту. Кредитор має отримати повну і достовірну інформацію про всю вартість кредиту. Також передбачено зміни щодо погашення кредиту: першочергово погашається тіло кредиту, а потім відсотки і пеня, окрім того, передбачено обмеження по встановленій банком пені — не більше подвійної облікової ставки НБУ.

ЗУ «Про споживче кредитування» також передбачає захист прав кредиторів. Зокрема, Законом передбачено, що кредитор має в обов'язковому порядку оцінювати кредитоспроможність позичальника (раніше така оцінка проводилась за власними судженнями банку). Водночас, даний Закон дозволив на законодавчому рівні вирішити проблемні питання, які дадуть можливість відкрито кредитувати та брати кредити, зменшити кількість оскаржень кредитних договорів та проблемних кредитів [4; 9]

Загалом, зменшення обсягів банківського кредитування споживчих потреб зумовлене наступними причинами:

Зменшення попиту на кредити. Після девальвації гривні реальна вартість доларових кредитів значно зросла. Відтак, у позичальників зросло відчуття ризику та недовіри до кредитної системи. Окрім того, споживчі кредити значно здорожчали, що призвело до неспроможності більшої частини потенційних позичальників оплачувати кредитну заборгованість.

Для комерційних банків значно зріс ризик неповерненості кредитів у складних нестабільних фінансово-економічних умовах у країні. Тому банки висувають жорсткіші умови для позичальників, обмежують максимальні суми та обсяги кредитування.

Нестабільна правова база. В Україні часто змінюється законодавство, що негативно відображається на кредитних відносинах.

Нестабільна політична ситуація, що викликає ризик недоотримання чи неотримання доходів позичальниками.

Висновки та рекомендації. Сучасні зміни в розвитку споживчого кредитування можна трактувати у двох аспектах: по перше, новий підхід до оцінки кредитоспроможності позичальника дозволяє мінімізувати кредитні ризики та забезпечити дохідність кредитного портфелю; з іншої сторони, зменшення обсягів кредитування впливає на зменшення доходу банку від кредитних операцій.

Споживче кредитування — важлива складова ефективного функціонування банківської системи і, водночас, суттєвий важіль для забезпечення населення необхідними товарами. Вдосконалення споживчого кредитування в Україні вимагає продовження початих реформ та адаптацію їх. Зокрема, на нашу думку, необхідно вжити наступних заходів: внести доповнення до ЗУ «Про споживче кредитування», що мінімізації ризику банківської установи. Зокрема, зобов'язати надавати повну

та вичерпну інформацію позичальником, за вимоги банку; дозволити створення бази неплатоспроможних позичальників, щоб забезпечити банки від шахрайства тощо; здешевити споживчі кредити в залежності від забезпечення, тобто, прив'язати відсоткову ставку за споживчим кредитом до категорії ризиковості кредитної операції; створити нові кредитні продукти для домашніх господарств, які дозволять забезпечити їхні потреби у кредитних ресурсах.

1. *Антонюк О.І.* Особливості розвитку споживчого кредитування в Україні // О.І. Антонюк // Матеріали VII Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції «Сучасні економічні системи: стан та перспективи розвитку» 16-17 травня 2016 р. – Хмельницький : ХКТЕІ, 2016. – с.245-247;
2. *Ткаченко Н.В.* Банківське споживче кредитування: регіональний вимір та основні тенденції розвитку / Н.В. Ткаченко, В.В. Виговська // Науковий вісник Полісся; № 3(3) (2015) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nals.urau.ua/nvr_chntu/article/view/60586;
3. *Вовчак О.Д., Антонюк О. І.* Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності // Європейські перспективи. – № 2. – 2016. – С.148-158;
4. ЗУ «Про споживче кредитування»; від 15.11.2016р., №1734-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19%>
5. *Івченко М.* Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні / М.Івченко// Економічна правда, № 2, 2010 р. – с. 6-8;
6. *Бондарь О.П.* Кредитування населення на споживчі потреби: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит» / О.П. Бондарь. – Київ, 2007 – 19 с.;
7. Кредити надані депозитним корпораціям (крім НБУ) // Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/files/3.3-Loans.xls>;
8. *Гальків Л.І.* Дослідження сутності інституційної структури кредитного ринку / Л.І. Гальків, Г. В. Миськів // Часопис економічних реформ. – № 2 (14). – 2014. – С. – 32-38;
9. Тепер не обдурите. 5 речей, які потрібно знати про новий закон про споживче кредитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: news.finance.ua/ua/news/-/403939/teper-ne-obduryte-5-rechej-yaki-potribno-znaty-pro-novuj-zakon-pro-spozhyvche-kredytuvannya.